

**СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ВНЕСКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ
АР КРИМ**

У статті надано статистичну оцінку внеску підприємств малого бізнесу в соціально-економічний розвиток Автономної Республіки Крим на фоні України. Розглянуто основні показники, що характеризують внесок суб'єктів малого підприємництва у показники економіки регіону.

Ключові слова: малий бізнес, малі підприємства, суб'єкти малого підприємництва, концентрація, локалізація.

Малий бізнес виступає необхідним елементом реалізації економічних реформ на шляху до соціально-орієнтованої економіки. Саме через його розвиток формується конкурентне середовище, створюються нові робочі місця, сплачуються податки до державного та місцевого бюджетів. Ефективне функціонування малого бізнесу забезпечує більш рівномірний розвиток регіонів, прискорює інвестиційні процеси, впливає на структуру національної економіки. Крім того, динамічний розвиток суб'єктів малого підприємництва є індикатором формування сприятливих умов для подальшого формування та активізації підприємств середнього та великого бізнесу.

Вагомий внесок у розвиток економіко- і математико-статистичних методів, які є базою для здійснення статистичних досліджень будь-яких економічних явищ і процесів, зробили такі вітчизняні вчені-статистики, як: С. Герасименко, А. Головач, А. Єріна, Г. Ковалевський, Н. Ковтун, Г. Купалова, Р. Моторин, М. Огай, В. Швець та інші. Однак деякі питання, пов'язані із організаційними

засадами проведення статистичного вивчення малого бізнесу в окремих регіонах України, залишаються недостатньо вивченими та потребують подальшого розвитку та вдосконалення.

Метою дослідження виступає статистична оцінка внеску малого бізнесу в розвиток регіональної економіки на прикладі Автономної Республіки Крим.

Статистичну оцінку внеску малого бізнесу в розвиток економіки регіону необхідно розпочати з оцінки його стану та інтенсивності розвитку в Україні на прикладі Автономній Республіці Крим, тобто з оцінки досягнутого рівня розвитку малого бізнесу у статистиці.

У 2011 році кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення становила 360 одиниць по Україні загалом і 342 одиниці в АР Крим, що на 22,4% та 8,1% відповідно менше у порівнянні з минулим роком. При цьому малі підприємства склали 19,4% по Україні та 17,2% в АР Крим (табл. 1).

Таблиця 1. Основні показники діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні та АР Крим у 2011 р*.

Показник	Україна	АР Крим	АР Крим до України, %
А	1	2	3
Кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	360	342	x
з них			
- малі підприємства	70	59	x
- підприємці	290	283	x
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	4442,2	205,4	4,6
з них			
- малі підприємства	2070,8	85,8	4,1
- підприємці	2371,4	119,6	5,0
З них кількість найманих працівників	3036,6	141,4	4,7
з них			
- малі підприємства	1991,1	77,4	3,9
- підприємці	1045,5	64,0	6,1
Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.	734854,0	25414,8	3,5
з них			
- малі підприємства	523638,2	14284,6	2,7
- підприємці	211215,8	11130	5,3

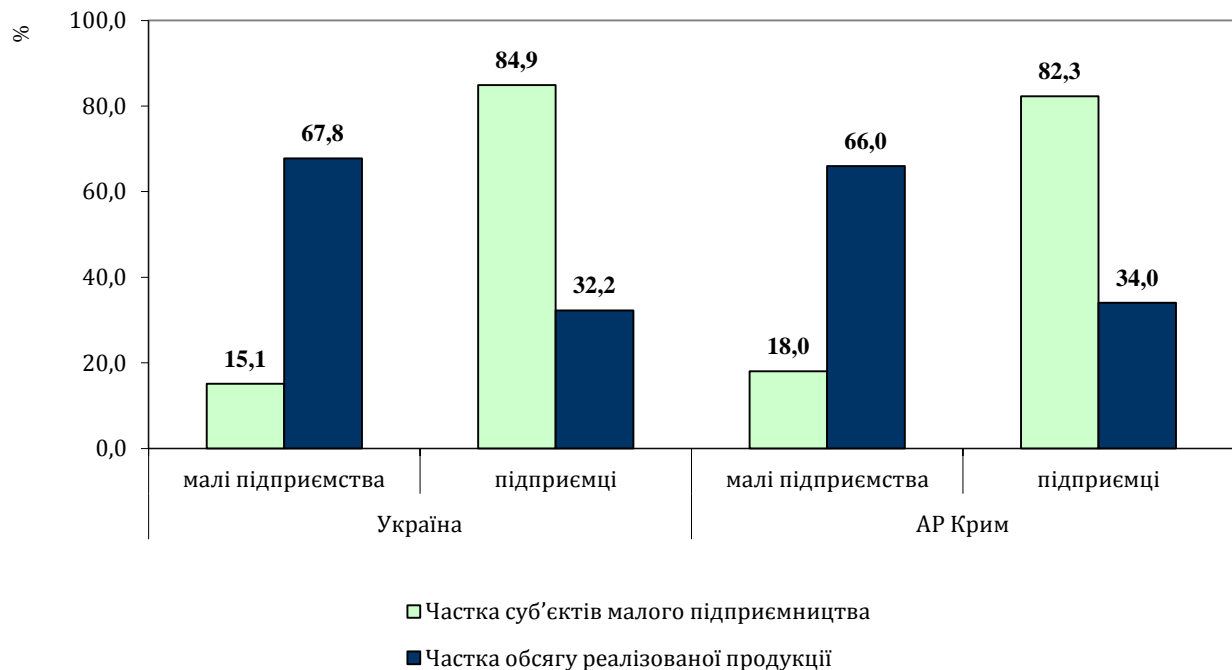
*Складено автором за даними: [1].

Малий бізнес забезпечує зайнятість працездатного населення у регіоні, що також сприяє соціально-

економічному розвитку регіону. Рівень зайнятості працівників на малих підприємствах АР Крим у 2011

році склала близько 2%. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів малого підприємництва складає в АР Крим 4,1% від загальної кількості зайнятих по Україні, а кількість найманих 4,4%. Обсяг реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва в АР Крим склав

лише 2,7% від загального обсягу реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва по Україні загалом. Дві третини виробленої продукції суб'єктами малого підприємництва АР Крим припадає на діяльність малих підприємств (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл кількості суб'єктів малого підприємництва та обсягів реалізованої продукції по Україні в цілому та АР Крим у 2011 р*.

*Складено автором за даними: [1].

Оскільки інформація за всіма суб'єктами малого підприємництва, як вже зазначалось, у статистичних цілях не проводиться (за підприємцями – це лише кількість працівників, річний оборот – за даними ДПА), подальший аналіз було проведено за діяльністю малих підприємств.

Статистичний аналіз рівня забезпечення зайнятості населення в АР Крим в економічному потенціалі здійснюється переважною більшістю у фізичних осіб-підприємців, частка яких дедалі збільшується. Однак

близько 90% найманих робітників припадає саме на малі підприємства, що здійснюють діяльність у формі юридичної особи. У фізичних осіб-підприємців кількість найманих працівників складає близько 45%, що свідчить більше про сімейну форму ведення бізнесу.

За підсумками 2011 р. на малих підприємствах республіки кількість зайнятих та найманих працівників становила третину від загальної кількості зайнятих та найманих працівників загалом по підприємницькому сектору Автономної Республіки Крим.

Таблиця 2. Розподіл зайнятих на малих підприємствах за адміністративно-територіальними одиницями АР Крим у 2007 – 2011 рр*.

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Кількість зайнятих працівників в АРК	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
з них					
міста	79,1	79,8	80,5	79,9	79,4
райони	20,9	20,2	19,5	20,1	20,6

*Складено автором за даними: [1; 2].

Оцінка показників динаміки кількості працівників малих підприємств свідчить про незначне скорочення рівня зайнятості як по Україні загалом, так і в АР Крим.

Разом з цим, розраховані значення показника інтенсивності структурних зрушень (лінійного та квадратичного) щодо кількості зайнятих працівників різними видами діяльності підприємств дозволяє зробити висновок про подібність структур зайнятих у 2011 та 2007 роках.

У ході дослідження проаналізовано ступінь

нерівномірності розподілу кількості зайнятих на малих підприємствах та обсяги реалізованої продукції за основними секціями КВЕД у 2011 році. Розраховані коефіцієнти концентрації та локалізації показали, що загалом розподіл зайнятих та обсягів продукції, що виробляється малими підприємствами різних галузей зайнятості загалом достатньо рівномірний (коефіцієнти концентрації становлять 0,33 та 0,11).

Разом з цим, коефіцієнти локалізації показали, що більшість працівників малих підприємств АР Крим

сконцентровані у галузі діяльності готелів та ресторанів, оскільки саме в цій сфері співвідношення часток зайнятих та кількості малих підприємств становить 1,33, у той час, як у галузі Оренда машин, устаткування, прокат побутових виробів відповідне співвідношення часток становить лише 0,39.

Щодо рівномірності обсягів виробництва на малих підприємствах АР Крим різної галузі діяльності, коефіцієнти локалізації показали, що найбільші обсяги продукції виробляються підприємствами галузі торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (коефіцієнт локалізації 1,92), тоді, як у галузі здійснення діяльності, пов'язаної з операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям співвідношення часток виробництва продукції та кількості малих підприємств становить 0,16.

Проведений аналіз рівня заробітної плати працівників малих підприємств за видами економічної діяльності свідчить про те, що найвищий він на підприємствах таких видів діяльності, як операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, діяльність транспорту та зв'язку, фінансова діяльність. Однак найнижчим її рівень залишається у сфері діяльності готелів та ресторанів.

У територіальному розрізі найвищий рівень заробітної плати наявний на малих підприємствах міст Керчі та Армянська. Крім того, рівень заробітної плати значно нижчий, ніж загалом на малих підприємствах республіки, в Первомайському, Красногвардійському та Нижньогірському районах. Така тенденція спостерігається протягом останніх років.

Рівень зайнятості на малих підприємствах Автономної Республіки Крим у 2011 році склав майже 7%. У територіальному розрізі найвищий він у м. Сімферополь та м. Ялта, а найнижчий – у Красноперекопському та Джанкойському районах. Серед регіонів Автономної Республіки Крим показники зайнятості найвищі у містах Сімферополі, Ялті, Алушті та Саках. Значно нижче він у сільській місцевості автономії у Красноперекопському та Чорноморському районах.

Аналіз коефіцієнтів територіальної нерівномірності розподілу фонду оплати праці серед працівників зайнятих на малих підприємствах різних районів АР Крим, дозволяє зробити висновок збалансованість розподілу працівників та ФОП (коефіцієнт концентрації = 0,03). Водночас слід зауважити, що спостерігається певна локалізація ФОП на малих підприємствах міських районів АР Крим.

Здійснений аналіз обсягів реалізації продукції малими підприємствами АР Крим. У 2011 р. обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств склав майже чверть загального обсягу реалізації по економіці Автономної Республіки Крим. За останні роки внесок малих підприємств за обсягом реалізованої продукції у відсотках до загального обсягу продукції, товарів, послуг, що виготовлені всіма суб'єктами господарювання в економіку Автономної Республіки Крим перевищує аналогічний показник по Україні.

У територіальному розрізі більш вагома, ніж у середньому по республіці, частка обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств припадає в економіці Советського та Чорноморського районів, міст Алушті, Ялти та Сімферополя, де частка обсягів реалізації коливається від 30 до 45%. Значно меншим є

внесок малих підприємств в економіку міст Красноперекопська, Армянська та Красногвардійського району, де працюють потужні великі підприємства переробної промисловості.

Аналіз коефіцієнтів територіальної локалізації підтвердив висновок про те, що обсяги реалізації продукції є найвищими у містах, наприклад, м. Сімферополь та м. Армянськ, по яких співвідношення часток реалізованої продукції та кількості найманих працівників становить 1,49 та 1,36 відповідно.

За видами економічної діяльності за внеском в обсяг реалізованої малими підприємствами продукції (робіт, послуг) провідне місце належить підприємствам торгівлі, близько 50%, будівництва, операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям, промисловості

Найвищими витрати на одиницю реалізованої продукції характеризуються підприємства секції О «Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту» та секції Н «Діяльність готелів та ресторанів», по яких співвідношення витрат та обсягів реалізації становить 118,7 грн. та 116,2 грн. відповідно. Водночас, у секції J такі витрати є мінімальними (у порівнянні з іншими видами діяльності) і складають 37,7 грн.

Окрему увагу при оцінці внеску сектору малого бізнесу в економіку регіону необхідно звернути на майновий стан підприємств малого бізнесу, а саме на необоротні та оборотні активи, якими володіє малий бізнес.

Зміни у структурі необоротних та оборотних активів малих підприємств свідчить про те, що необоротні активи склали майже 40% до 2008 року, після чого відбулося падіння на 10%, що пояснюється кризою в Україні.

Важливим аспектом аналізу діяльності підприємств є оцінка фінансових результатів. Протягом останніх років на малих підприємствах Автономної Республіки Крим склалася тенденція до від'ємного фінансового результату.

Протягом років збитковими залишаються підприємства більшості видів економічної діяльності. Значне збільшення суми збитків (сальдо) відбулось на підприємствах торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – у три рази, рибальства, рибництва – у 22 рази.

Зменшили свої збитки (сальдо) підприємства, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надають послуги підприємцям – у 10 разів, з надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльності у сфері культури та спорту – у 4 рази.

Підприємства сільського господарства, мисливства, лісового господарства, які у 2009 р. були збитковими, починаючи з 2010 р., одержали прибуток. Підприємства діяльності транспорту та зв'язку зменшили прибуток, порівняно з попереднім роком, у три рази, а установи освіти – збільшили на 60%.

У регіональному аспекті найбільш стабільно працюють підприємства малого бізнесу Первомайського району. Протягом декількох попередніх років спостерігалось зростання суми прибутку (сальдо), але у 2009 р. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування зменшився у три рази, у 2011 р. прибуток збільшився на 61%. Підприємства Красноперекопського району протягом останніх років також нарощували обсяги прибутку (сальдо), але порівняно з 2009 р. сума прибутку підприємств малого

бізнесу району зменшилась на 30%.

Рівень рентабельності операційної діяльності суб'єктів малого підприємництва за 2011 р. склав 3% проти рівня збитковості 0,2% у 2010 р.

Найбільший рівень рентабельності спостерігався на підприємствах промисловості, торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, а найбільший рівень збитковості – на підприємствах рибальства та рибництва, готелів та ресторанів, сфери охорони здоров'я та надання соціальної допомоги.

Рівень збитковості всієї діяльності суб'єктів малого підприємництва становив близько 11%.

Вагомим внеском розвитку малого бізнесу в контексті розвитку регіону виступає участь у формуванні дохідної частини бюджету регіону, за рахунок коштів, що надходять від діяльності суб'єктів малого підприємництва, зокрема від малих підприємств та підприємств.

Спеціальні режими оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва є індикатором ринкових відносин та виступає новим явищем у розвитку малого бізнесу, починаючи з кінця 90-х років. Саме з того часу почалося поширення спрощеної системи оподаткування серед вказаної категорії платників податків. В АР Крим в 2010 р. за різними спрощеними системами оподаткування працювали більше 45% загальної кількості суб'єктів малого підприємництва.

Надходження у доходну частину бюджету АР Крим у 2010 р. від сплати єдиного податку суб'єктами малого підприємництва, що працювали за спрощеною системою оподаткування, склала майже 5 %. Це становить третину від усіх видів податків та зборів, сплачених суб'єктами малого підприємництва до місцевих бюджетів АР Крим.

Список літератури

1. Діяльність суб'єктів малого підприємництва 2011 [Текст] / [за ред. І. М. Жук] – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 202 с.
2. Діяльність малих підприємств Автономної Республіки Крим у 2011 році [Текст] / [за ред. Н. Г. Григоренко] – Сімферополь: Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в АРК, 2012. – 176 с.
3. Моторин Р. М. Статистика для економістів: навч. посіб. / Р. М. Моторин, Е. В. Чекотовський. – К. : Знання, 2009. – 430 с. – ISBN 978-966-346-664-4.

РЕЗЮМЕ

Иванова Татьяна

Статистическая оценка вклада малого бизнеса в развитие экономики АР Крым

В статье дана статистическая оценка вклада предприятий малого бизнеса в социально-экономическое развитие Автономной Республики Крым на фоне Украины. Рассмотрены основные показатели, характеризующие вклад субъектов малого предпринимательства в показатели экономики региона.

RESUME

Ivanova Tetyana

Statistical assessment of contribution of small business to the development of the economy of Crimea

The article provides statistical assessment of the small business enterprises input into social-economic development of the Crimean Autonomous Republic on the background of Ukraine. The main points, characterizing small business subjects input in the points of regional economy have been considered.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2013 р.

Зважаючи на нетривалий період застосування спеціальних режимів оподаткування суб'єктів малого підприємництва, більш детальний аналіз позитивних зрушень та можливих негативних виявів їх запровадження ще попереду. Однак виявлені тенденції дають підстави стверджувати, що спрощені системи оподаткування та звітності суб'єктів підприємництва забезпечують збалансованість інтересів держави і підприємців, позитивно впливають на розвиток підприємництва і національної економіки загалом.

Ситуація у сфері оподаткування малого підприємництва в Україні залишається досить складною, незважаючи на значні позитивні зміни. Наприклад, фахівці вказують на значну плутанину і невизначеність методик проведення низки процедур, що спричинені відсутністю перехідних положень у правовому полі при реформуванні податкової системи. Крім того, навіть акти про спрощення системи оподаткування починають «обростати» інструкціями і роз'ясненнями, тобто ситуація штучно ускладнюється.

Аналізуючи внесок малих підприємств в економіку республіки, слід зазначити, що в ньому реалізується 100% обсягу наданих послуг у сфері фінансової діяльності, 53,3% – у сфері операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям, освіти – 42,7%, будівництві – 36,3%, надання комунальних послуг; діяльність культури та спорту – 35,4%.

Малі підприємства АР Крим розширювали свою діяльність та при цьому відігравали провідну роль у вирішенні проблем безробіття, формування дохідної частини регіонального та державного бюджетів, задовольняли потреби населення у своїй продукції, товарах, роботах, послугах, які не завжди є ефективними у середньому чи великому бізнесі.